

ULUG'BEK HAMDAM HIKOYALARIDA QAHRAMON XARAКTERI*To'lanova Moxizar**Qoraqalpoq davlat universiteti**O'zbek filologoyasi fakulteti 2-kurs talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqola Ulug'bek Hamdamning "Ko'zini ochib yumgan odam" hikoyasi tahliliga bag'ishlangan. Asarda hayotning o'tkinchiligi, insonning ichki kechinmalari va hayot mazmunini anglash masalalari ramziy tasvirlar orqali yoritilgan. Muallif hayotni idrok etish, uning qadriyatlarini anglash va ichki uyg'onish zarurligini qahramon obrazlari va badiiy ifodalar orqali ochib beradi. Maqola hikoyadagi asosiy parchalar misolida uning mazmuni va dolzarbligini tahlil qiladi. Ushbu tahlil o'quvchini hayotning mohiyatini chuqurroq anglashga undaydi va hikoyaning zamonaviy ahamiyatini yoritadi.

Kalit so'zlar: Ulug'bek Hamdam, „Ko'zini ochib yumgan odam“, hayot falsafasi, ichki kechinmalar, ramziy tasvirlar, o'tkinchilik, ichki uyg'onish, zamonaviy o'zbek adabiyoti.

Аннотация: Данная статья посвящена анализу рассказа Улугбека Хамдама «Человек, который открыл и закрыл глаза». В произведении через символические образы раскрываются вопросы быстротечности жизни, внутренних переживаний человека и осмысления смысла бытия. Автор с помощью художественных образов и символов подчеркивает важность осознания жизни, её ценностей и необходимости внутреннего пробуждения. В статье анализируются ключевые эпизоды рассказа, раскрывающие его содержание и актуальность. Этот анализ побуждает читателя глубже задуматься о смысле жизни и подчёркивает современное значение произведения.

Ключевые слова: Улугбек Хамдам, «Человек, который открыл и закрыл глаза», философия жизни, внутренние переживания, символические образы, быстротечность, внутреннее пробуждение, современная узбекская литература.

Annotation: This article is dedicated to the analysis of Ulugbek Hamdam's short story "The Man Who Opened and Closed His Eyes." The story explores the themes of life's transience, human inner experiences, and the search for meaning through symbolic imagery. The author emphasizes the importance of perceiving life, understanding its values, and achieving inner awakening through character portrayals and artistic expressions. The article analyzes key excerpts from the story to highlight its content and relevance. This analysis encourages the reader to deeply reflect on the essence of life and underlines the story's modern significance.

Keywords: Ulugbek Hamdam, "The Man Who Opened and Closed His Eyes," philosophy of life, inner experiences, symbolic imagery, transience, inner awakening, contemporary Uzbek literature.

XX asr o'zbek adabiyotida katta o'zgarishlar yuz berdi. Yozuvchi va shoirlarimiz ijodida g'arb adabiyoti an'analari asosida inson ruhiyatini va ong oqimini asarlaridagi qahramonlar xarakteriga singdirishga harakat qildilar. Bu urinishlar o'z samarasini berib, yuksak saviyadagi asarlar dunyo yuzini ko'ra boshladi. O'zbek adabiyoti nasrida epik turning bir bo'lagi bo'lmish hikoya janrida ham badiiy saviyasi baland asarlar yaratildi. Hozirgi kun o'zbek nasrida ijod qilayotgan talantli adiblarimiz ham oz emas. Ular yaratayotgan asarlarning badiiy saviyasi yuqori cho'qqida desak, aslo, mubolag'a bo'lmaydi. Yozuvchilarimiz hikoya janrining ham saviyasini o'stirib bormoqdalar. Bu yo'lda o'zining mashaqqatli mehnati evaziga yutuqlarga erishayotgan: Nazar Eshonqul, G'ofur Shermuhammad, Abduqayin

Yo'ldoshev, Luqmon Bo'rixon, Ulug'bek Hamdam kabi ko'plab yozuvchilarimizni ko'rsatishimiz mumkin. Adabiyotshunos U. Normatov qayd qilganidek „So'nggi yillardagi bizdagi adabiy jarayonga xos eng muhim xususiyatlarda biri shundaki, adabiyotimiz chinakamiga xilma xil bo'lib borayabdi, bizda ham falsafiy asosi jihatidan xilma xil yo'nalishga mansub asarlar paydo bo'la boshladi”.

Hikoya janrining boshqa janrlardan asosiy farqlaridan biri, ya'ni uning markazida qahramon xakteri turishini nazariy adabiyotlardan ko'rishimiz mumkin. Yozuvchilarimiz ideali asosida yaratilayotgan qahramonlar xarakteriga olam va odam botiniy dunyosida yuzaga kelayotgan yutuq va kamchiliklar singdirilib kelinmoqda. Bu esa, albatta, o'quvchi ongiga ta'sir etmay qo'ymaydi. Ijodkorlar ham ana shu maqsadni yanada kuchaytirish maqsadida insonning ongiga chuqurroq kirib borishga va unda yuz berayotgan o'zgarishlarni o'zlari yaratayotgan qahramonlar xarakteriga singdirib borishga harakat qilib kelmoqda. Qahramon xakteri uning nutqida, portret tasvirida, muallif tavsifida va xatti-harakatlar tasvirida namoyon bo'ladi. Ushbu omillar birlashib, kitobxon ko'z o'ngida real inson obrazi gavdalanadi. Har qanday badiiy asar yozuvchuning o'z davriga bo'lgan munosabatidan dunyoga keladi. Yozuvchi o'zini ruhiyatida kechayotgan tuyg'ularini shu yaratayotgan asari orqali yoritib berishga intilishi hech kimga sir emas, albatta. Ho'sh, yozuvchi idealidagi narsalarni qanday yoritib bera oladi? Albatta, o'z ideallini asardagi personajlarning ruhiyatiga singdiradi. Asardagi personajlarning qarashlari turli xil bo'lgani sababli ular orasida o'zaro ziddiyatlar vujudga keladi. Mana shu jarayon asar personajlarining sekin-astalik bilan xarakterini ochib beradi. O'zbek adabiyotida, nasrida ko'zga ko'ringan adiblarimizdan biri Ulug'bek Hamdam hikoyalarini o'qib chiqar ekanmiz, adibning hikoyalarida inson ruhiy olamidagi nozik va hayajonli tuyg'ular mahorat bilan ochib berilgan.

Ulug'bek Hamdamning „Ko'zini ochib yumgan odam” hikoyasi zamonaviy o'zbek adabiyotining muhim asarlaridan biri bo'lib, unda insonning ichki kechinmalari, hayotiy falsafa va ijtimoiy muammolar keng yoritilgan. Hikoya o'zining badiiy chuqurligi va ramziy ma'nolari bilan o'quvchini o'ylashga chorlaydi. Hikoyaning asosiy mavzusi – inson va uning hayotga bo'lgan munosabati. Asarda insonning kundalik hayotida yuz beradigan voqealarga qanchalik befarq yoki sezgir bo'lishi masalasi ko'tariladi. Asosiy g'oya shundan iboratki, inson hayotda ko'zlarini ochib-yumgandek o'tib ketmasligi, hayotning har bir lahzasini anglashga, qadrlashga va undan mazmun topishga intilishi lozim. Hikoyada qahramonlarning ichki kechinmalari va ularning turli vaziyatlarda ko'rsatgan munosabatlari muhim ahamiyat kasb etadi. Asosiy qahramonning o'zi ramziy bir timsol sifatida gavdalanadi. Markaziy obraz: bu odam o'z hayotini „ko'z ochib yumguncha” o'tib ketayotganligini angelaydi. Uning timsolida insoniyatning umumiy bir ahvoli, ya'ni shoshqinlik va befarqlik gavdalanir. Hikoyada atrof-muhit va jamiyatning inson hayotiga bo'lgan ta'siri ham namoyon bo'ladi.

Hikoyada qahramon hayotni ko'rayotganini, ammo uni chin ma'noda his qilmayotganini angelaydi. Bu joyda u o'zining ichki kechinmalarini o'rganadi va o'zini haqiqiy hayotdan uzoqlashgan holda his qiladi. Qahramonning ichki iztiroblari: „Ko'ryapman, lekin sezmayapman...”. Ushbu iborada muallif insonning yuzaki hayot kechirishini tanqid qiladi. Ko'rib turib, hayotning asl mohiyatini his qilmaslik odamlarning kundalik hayotidagi eng katta muammolaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Muallif o'quvchiga hayotni idrok qilish uchun nafaqat ko'zlar, balki qalb ham kerakligini eslatadi.

“Atrof jimjit, lekin ichimda g'ala-g'ovur...”. Bu parchada qahramonning ichki olami va tashqi olam o'rtasidagi qarama-qarshilik tasvirlangan. Atrofdagi hamma narsa oddiy va tinch, lekin uning ichki olamida chalkashlik va iztirob mavjud.

Ushbu tasvir insonning ichki va tashqi dunyosi orasidagi muvozanatsizlikni ochib beradi. Qahramon tashqi sokinlik ichida hayot mazmunini izlaydi, ammo ichki bezovtaligi bunga xalaqit beradi. Yozuvchi bu orqali insonning hayotdagi asosiy vazifasi – ichki tinchlikka erishish ekanini ta'kidlaydi. Ko'z ochib yumish ramzi: „Ko'zimni ochdim – hamma narsa o'zgargandek edi...”. Hikoyaning eng ramziy qismlaridan biri – qahramonning ko'zini ochishi. Bu harakat uning ruhiy uyg'onishini ifodalaydi. U endi o'z hayotiga va atrofdagilarga boshqa ko'z bilan qaraydi. „Ko'zlarimni yumdim – bir lahza tinchlikni his qildim...”. Hikoya qahramonning ko'zlarini yumishi bilan yakunlanadi. Biroq, bu ko'z yumish oddiy emas, balki uning ichki tinchlikka erishishini bildiradi. U bir lahza bo'lsa-da, hayotning asl mazmunini his qiladi. Bu tasvir insonning o'z hayotini idrok etishi, ichki dunyosini tartibga solishi va atrof-muhitga uyg'unlashishi zarurligini ko'rsatadi. Ko'z yumish ramzi shunchaki

vaqtinchalik orom emas, balki ma'naviy uyg'onishni bildiradi. Muallif insonni hayotga chuqur nazar bilan qarashga, ichki ruhiy uyg'onishga chaqiradi.

Hikoyaning markazida inson va uning hayotdagi o'rni masalasi yotadi. Asar qahramoni o'z hayotini "ko'z ochib yumguncha" o'tib ketayotganini anglab, o'z-o'zidan savol tug'diradi: inson hayoti qanday mazmunga ega va u nimani anglatadi? Hikoyaning nomidagi "ko'z ochib yumish" tushunchasi ramziy ma'noga ega bo'lib, inson umrining qisqaligi, hayotning o'tkinchiligi haqida chuqur o'ylashga undaydi.

Hikoya insonning hayotga befarq qarashi, shoshqinlik va bir maromdagi yashash natijasida ichki dunyosini boyitishni unutib qo'yishi haqida so'z yuritadi. Ulug'bek Hamdam asar orqali hayotning har bir lahzasini anglash, undan saboq olish va o'zligini topish zarurligini o'quvchiga yetkazadi. Hikoya shoshqinlikka berilib hayot mazmunini unutgan, ichki falsafiy kechinmalariga yuzlanmayotgan insonlarga xitob qiladi.

Ulug'bek Hamdamning uslubi chuqur falsafiy va badiiydir. Muallif sodda, ammo mazmunli ifodalar orqali o'z g'oyasini o'quvchiga yetkazadi. Ichki monologlar va ramziy ifodalardan foydalanish hikoyaga chuqurlik bag'ishlaydi. Har bir jumla, har bir ifoda insonni hayot haqida o'ylashga chorlaydi. Hikoya bugungi jamiyat uchun ham dolzarbdir. Tezkor hayot sharoitida insonlar ko'pincha ichki dunyosini unutib, faqat tashqi ko'rinishga e'tibor qaratadi. Ulug'bek Hamdamning asari esa har bir kishini o'z hayotini qayta ko'rib chiqishga, har bir lahzani anglashga undaydi.

Ulug'bek Hamdamning „Ko'zini ochib yumgan odam" hikoyasi insonni hayot va uning mazmuni haqida chuqur o'ylashga undaydigan asardir. Bu hikoya orqali muallif hayotning qisqaligi va har bir lahzaning qadrini bilish zarurligini eslatadi. Hikoyaning badiiy chuqurligi va ramziy ma'nosi uni zamonaviy o'zbek adabiyotining durdona asarlaridan biriga aylantiradi. Ushbu hikoya har bir o'quvchini hayotning chin mazmunini izlashga va har bir lahzani qadrlashga ilhomlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. T. Boboev. Adabiyotshunoslik asoslari. – T.: O'zbekiston, 2002.
2. D. Quronov. Adabiyotshunoslikka kirish. – T.: A. Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 2004.
3. Normatov U. Umidbaxsh tamoyillar _T."Ma'naviyat", 2000. 4-5 bet.
4. Ulug'bek Hamdamning „Ko'zini ochib yumgan odam" hikoyasi –Toshkent
5. O'zbekiston zamonaviy adabiyoti antologiyasi. — Toshkent: Akademnashr, 2019.
6. Nurillayeva, G. "Zamonaviy o'zbek adabiyotida ramz va timsollar poetikasi." — Toshkent: Fan, 2018.
7. Karimov, Sh. "Hikoya janri va uning o'zbek adabiyotidagi o'rni." — Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti, 2015.